

povijest/EKA

povijest

Marta Fiolić

Filip Šimetin Šegvić

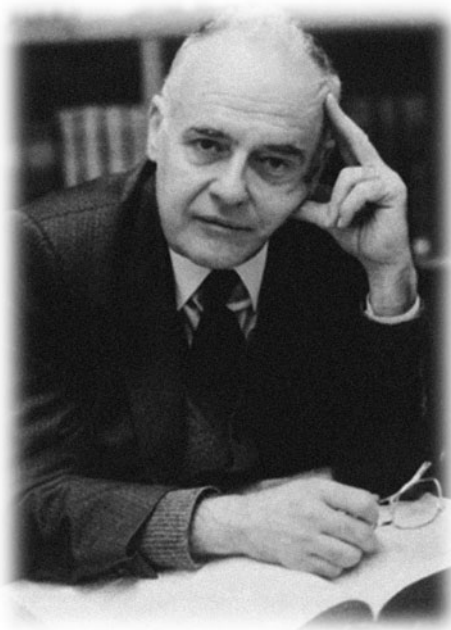
ODLAZAK

POVJESNIČARA SMRTI:

PIERRE CHAUNU

(1923.-2009.)

Pierre Chaunu preminuo je u četvrtak 24. X. 2009. u svojem domu u Ceanu, ostavivši iza sebe golemi opus koji broji približno 40.000 stranica rukopisa, recenzija, bezbroj mentorskih zadataka, intervjuja i novinskih članaka te najzad mnogo istomišljenika i neistomišljenika u stručnim i javnim sferama. Od 1947. predavao je u školi Bar-le-Duca, zatim od 1951. do 1956. u školi Lycée Michelet, potom prelazi kao predavač na Faculté des lettres u Parizu (1956.-1959.) i surađuje s pariškim Centre national des recherches scientifiques (CNRS), pa na Sveučilište u Ceanu (1959.-1970., a od 1971. na Sorbonnu, na Katedri za modernu povijest. Bio je dobitnik brojnih nagrada i nositelj mnogih počasti, kao i član Académie des sciences morales et politiques te vjeran suprug i otac šestero djece.

*Historija civilizacije nije splet zbivanja što se vezuju za dan i trenutak nekog događaja, makar bilo u pitanju osvojenje Bastilje ili ubojstvo jednoga kralja. Njen izbor je drukčiji. Ona pamti 1915. zbog teorije relativnosti, 1637. zbog „Rasprave o metodi“. Njeni krupni datumi uvijek su obuhvatniji: ne 1637, nego 1620-1640; oni počinju u trenutku nastanka izvjesne kritične mase revolucije, te pokretačke snage svih misli.*¹ Tako Pierre Chaunu, francuski sveučilišni profesor i pripadnik grupe povjesničara oko časopisa Analā, piše u svojem remek-djelu *La Civilisation de l'Europe classique* iz 1966. Isto je djelo prevedeno na brojne jezike, između ostalih i na srpski 1977. godine u nakladi Izdavačkog zavoda Jugoslavija, pa je najkasnije od tada ime Pierra Chaunua i u Hrvatskoj postalo poznato. U mnogočemu je to djelo napredno i inovativno – već sam citat ukazuje na autorovo naglašavanje filozofije, u ovom slučaju Renéa Descartesa. Chaunu je jedan od rijetkih povjesničara koji se nije pribojavao takve aspekte stalno isticati, dapače, povezivao ih je s ekonomijom i demografijom. François Dosse, francuski povjesničar specijaliziran na području intelektualne historije, izdvaja Emmanuela Le Roy Laduriea i Pierrea Chaunua kao „vodeće povjesničare“ koji revitaliziraju filozofiju ekonomskog teoretičara s početka 19. stoljeća, Thomasa Roberta Malthusa.² Dakako, kao i svi predstavnici „nove historije“, Pierre Chaunu mnogo duguje francuskim povjesničarima, geografima i ekonomistima 19. stoljeća, koji se uz jednog Micheleta ili Guizota mnogo rjeđe spominju, ali su itekako važni u kontekstu nove percepcije prostora unutar vremena. To je primjerice Henri Hauser, čija su djela bila dobro poznata i francuskim povjesničarima iz grupe oko Analā. U svojoj srži ona sadrže ideje o drugačijoj percepciji vremena i prostora, nečega u čemu je Fernand Braudel bio neosporno majstor, a riječima Petera Burkea, i Chaunu je bio *na drugom mjestu, tek iza Braudela u svjesnom uviđanju važnosti*

*prostora i komunikacija u povijesti.*³ Tako Chaunu, preplićući demografske podatke, filozofska „otkrića“, ekonomske omjere i transformacije umjetnosti u baroknom razdoblju Europe, koje možda prikazuje i homogenijima nego što bi se moglo reći, pronalazi civilizaciju klasične Europe. Stavljajući barokni razvoj Europe u središte, Chaunu se nadovezao na proučavanja Victor-Luciena Tapiéa, prvog povjesničara koji se sustavno bavio tom temom.⁴ Njegovo viđenje problema poput protureformacijskog pokreta nije bilo nimalo tradicionalno. Promatrao je te historijske fenomene kroz teme koje su ga interesirale, često demonstrirajući tako uz inovativnost i neke pojave koje su u klasičnim pregledima baroknog razdoblja izmicale. Spajajući interese za demografiju i vjersku historiju, Chaunu je otkrio brojne učinke vjerske politike, primjerice pad fertiliteta na područjima u kojima je prevladavalo jansenističko učenje.⁵ Nažalost, uz spomenutu knjigu, kod nas je prevedeno još samo *Vrijeme reformi (Le Temps des Réformes)*, koje je prvi put objavljeno u Parizu 1975. godine.

ŽIVOT – PORED SMRTI

Francuski pisac Pierre Corneille napisao je jednom da je svaki korak u čovjekovom životu korak ususret smrti. Pierre Chaunu čitav je svoj život provodio *pored* smrti. Rodio se 1923. godine u Bellevilleu u francuskom departmanu Meuse, vrlo blizu verdunskog bojišta. Školovan je u Metzu i Rouenu pa je gotovo svakodnevno živio i prolazio uz spomen mjesta Prvog svjetskog rata, palih žrtava i velikih drveća na kojima su još nedavno visila trupla. Smrt je bila oko njega. Prvi put se s njome izravno susreće također u ranoj dobi, kada sa samo devet mjeseci ostaje bez majke. Najbliži mu je u obitelji ujak kod kojega živi i koji ga odgaja te mu postaje životni uzor. Međutim, i on uskoro umire pa Chaunu s devet godina ostaje sam. Suočeni s toliko velikim teretom, on se odlučuje na borbu – borbu protiv smrti kroz njeno proučavanje, a bijeg od prošlosti koja ju simbolizira mu nije bio potreban. Štoviše, on se s njome suočio – okrenuvši se historiji. Odbacio je mladenačku želju za studijem medicine, što je zapravo bio očev san, jer u povijesti je vidio mnogo snažniji lijek. Ona za njega predstavlja zanimanje koje se bori protiv zaborava kojeg se Chaunu boji još više od smrti. Tako je čudnovati posrednik između Chaunua i povijesne znanosti postala smrt. Sam je to jasno rekao kada je objasnio: *ja sam povjesničar jer sam dijete smrti i zbog toga što me misterij vremena progonio od djetinjstva.*⁶ Chaunu smrt nikada nije zanemario. Njegovo poznato djelo, *La Mort à Paris* iz 1978. godine, u kojem proučava *l'art de mourir* 16., 17. i 18. stoljeća, otkriva izuzetno specifičan pristup prema kojem je uz pomoć svoje radne grupe analizirao otprilike 10.000 različitih pariških oporuka. Proučavanje mentaliteta Chaunu uvodi i u sferu smrti. Oporuke su Chaunuu prvorazredna vrela preko kojih rekonstruirati misli, strahove, želje i nade ljudi, dolazi do njihovih intimnih misli *pri odlasku u predvorje smrti.*⁷ Pomoću njih stvara sliku o životu.

POVJESNIČAR, KRIŽAR, POLEMIČAR

Pierre Chaunu neosporno je zvijezda francuske historiografije druge polovice 20. stoljeća. Obrazovan je na pariškoj Sorbonni, gdje je studirao povijest i susreo se s mnogim utjecajnim francuskim misliocima. Fernand Braudel preuzeo je tutorstvo

nad mladim Chaunuom, a posebno je na njega utjecao i Ernest Labrousse koji mu je također predavao.⁸ Pokazivao je interese prema modernoj povijesti, naročito 19. stoljeću. Upravo se tim područjem bavi i njegova prva knjiga, *Eugène Sue et la seconde République* (1948.), koja je, iako vrlo tradicionalno napisana, prema Chaunuovim kasnijim pisanjima, ipak bila značajna za njegovo usmjerenje, pa makar bila i *ugodna zabava*.⁹ Kasnije je odabrao užu specijalizaciju „hispanskih studija“ u Madridu i Sevilli.¹⁰ Međutim, teško ga je uvrstiti u bilo koju grupu ili kategoriju. Chaunu je tijekom svoje karijere proučavao različita područja, od globalne povijesti do povijesti određenih regija ili gradova, od historiografije do gospodarske historije. Mnogi ga smatraju začetnikom ili predstavnikom različitih pristupa u historiografiji ili široko upotrebljivanih fraza – *histoire sérielle, histoire quantitative, pesée globale, le monde plein*.¹¹ Neki su ga nazivali konzervativcem,¹² drugi su pak vidjeli ljevičarske i marksističke utjecaje u njegovim počecima.¹³ Teme kojima se bavio su široke, od povijesti trgovine na Atlantiku, načinu umiranja u Parizu, nastanku i razvoju klasične Europe, do vjerske historije. Najčešće u 17. i 18. stoljeću, no ponekad je i izlazio iz tih okvira. Vjera je, uza smrt, bila još jedna konstanta – posebice otkako je 1954. godine prešao na protestantizam. No bez obzira na to, on simpatizira katoličanstvo i to zato što se, kako sam navodi, „vjere prožimaju“. I izlaz iz duhovne krize u kojoj se, prema njemu, današnje društvo nalazi vidi upravo u povezivanju vjera i njihovoj kreativnosti.¹⁴ Vjera mu je davala sigurnost, ne samo u privatnom i duhovnom životu nego i u stručnom. Također, njegove analize povijesti crkve nisu opterećene ili pristrane. Dapače, Chaunu ne promiču veze protestantizma i katolicizma, kontinuum u kojemu se nalaze pogotovo u kasnijim fazama. Sam kaže: *Dva kršćanstva nemoguće je razumjeti drugačije nego u uzajamnom ispreplitanju i proturječnim komplementarnostima*.¹⁵ Chaunu ističe problem katoličanstva koje je u 16. i 17. stoljeću također podijeljeno na reformaciji „otvoreni“ i „nereformirani“ katolicizam, iako taj problem ne otkriva u punom opsegu i razmjeru.¹⁶ Reforme pak gleda unutar šireg raspona, uočava sitne i krupne razlike, *longue durée*. Izdvaja potom osnovne motivacije i faktore, nastanak „kritične mase“.¹⁷ Otkriva ritam, slijed reformi.

Za Chaunua, historija i teologija idu i trebaju ići ruku pod ruku. Na taj način on filozofski razmatra pitanje života i smrti te zlo i nasilje među ljudima. On u svom djelu *La violence de Dieu* proučava razvoj zla od nastanka svijeta. Ovakav provokativan naslov djela označava početnu tezu kako je i Bog okrutan ako dozvoljava nasilje među ljudima. *Zlo dolazi od nekud*, kaže sam Chaunu,¹⁸ ono od nekud proizlazi, a nalazi se i u samoj Bibliji, u svim onim ratovima i sukobima koji se u njoj mogu naći. Chaunu razradom polazne teze dolazi do zaključka da zlo ipak proizlazi iz čovjeka. Jedina Božja „krivica“ je u tome što je stvorio kreativnost i dao čovjeku slobodu, jer zlo je ništa drugo do dio slobode i kreativnosti. Međutim, da nema zla, ne bi nam bila jasna suprotnost dobra i zla. Potonje je bitno stoga što je Chaunu veliku važnost pridavao Bogu i njegovom udjelu u povijesti i životu općenito. Njegove misli kreću se uglavnom oko vjere, života i smrti – bavi se *smjesom različitih doktrina kako bi došao do toga da jedno proizlazi iz drugoga*.¹⁹

Ponekad je ulazio u polemike unutar ili na rubu struke, kao s Jeanom Marczewskim oko značenja kvantitativne historije i tzv. kliometrije,²⁰ a ponekad i na političkoj razini, kao s ministrom u Mitterandovoj vladi, Maxom Gallom, oko značenja Francuske revolucije i jakobinaca na njenu 200. obljetnicu.²¹ Ta polemika

izazvala je burne reakcije diljem Francuske. Chaunu je u nju ušao možda i naivno jer Revolucija nikada nije bila domena njegova stručnog bavljenja. Vrlo konzervativni stavovi prema kojima je Revolucija izazvala potpunu demografsku, ekonomsku i moralnu katastrofu i činjenica da je u nekoliko situacija manipulirao podacima, izložili su Chaunua napadima.²² Nazvavši zbivanja oko Revolucije, točnije masovna smaknuća i ubojstva u Vendéu 1793. „pripremljenim genocidom“, potpisao je i svoju presudu, iako ga je konzervativniji dio medija u Francuskoj odmah prigrlilo.²³ Njegovi su pogledi na svijet u svakom slučaju bili jedinstveni; prema Françoisu Dosseu, on je čvrsto zagovarao pronatalitetnu politiku na Zapadu, borio se agresivno protiv abortusa i bolnica koje su ga provodile, *bio je apostol protestantizma, Kasandra modernog vremena, (...) kao novi križar, Chaunu djeluje poput pape među svojom braćom iz Analā*.²⁴ Jednako tako, on govori i protiv eutanazije. Ističe važnost inteligencije koja bi trebala pronaći način da se pomiri život i smrt bez povrede vjere i njenog pogleda na ljudski život.²⁵ U djelima pak nije nikada nametao svoju ideologiju; držao se principa svojih učitelja, ali je saznanja iz prošlih vremena volio koristiti kao argumente u vlastitome. Znao je sebe nazivati i „prorokom“, napominjati kako je predvidio neki događaj ili ga najavio.²⁶ Bez ikakva straha je komentirao suvremene događaje i upozoravao na propadanje Zapada, koje, prema njemu, počinje u 19. stoljeću jer dekadencija je *dar modernosti*.²⁷ A ta je modernost danas prema Chaunu, isto kao i nekada u kasnoj Antici, u biti *civilisation de refus de la vie*, civilizaciji koja odbija živjeti.²⁸ On prošlost nije razdvajao od sadašnjosti ili budućnosti.²⁹ Chaunu je tako znao demonstrirati i poguban stil polemike. Iako, često je činio i suprotno, primjerice nakon oštih kritika Fernanda Braudela kojega je poznavao još od 1948. godine i izrazito poštovao.

CHAUNU I ATLANTIK

Njegov monumentalni serijal koji je napisao skupa sa suprugom Huguette (rođ. Catella) s kojom zajedno radi i objavljuje članke od 1954.,³⁰ *Séville et l'Atlantique (1504-1650)*³¹ dobro sažima početne stavove Chaunua, teorijske pristupe i metode. Često se to djelo nazivalo nastavkom klasika historiografije, knjige *La Méditerranée et le Monde Méditerranéen à l'époque de Philippe II* Fernanda Braudela.³² Međutim, takvoj se tvrdnji bolji poznavatelj može samo djelomično prikloniti.³³ Građu za knjige su Chaunu i supruga sakupljali pet godina, a tekst sastavljali idućih pet.³⁴ Edicija od nekoliko tisuća stranica, izašla u četiri dijela na oko 8.000 stranica, u kojima se analiziraju ekonomski odnosi Seville i novootkrivenih kontinenata (Sjeverne i Južne Amerike) te uloga Atlantika i arhipelaga koji je stajao između njih na temelju podataka s preko 18.000 prekoceanskih putovanja, fundamentalno se razlikuje od Braudelovog djela u interesu samog autora. Chaunu ekonomiju promatra drugačije od Braudela. On ne traži *histoire totale* koja bi objedinila sve društvene znanosti, ne pronalazi izvanšpanjolske utjecaje na trgovinu Seville s Amerikama, već izdvaja prevladavajuće faktore. U više prilika i sam je izjavio da *totalna historija ne može postojati. Svo znanje je nužno selektivno, racionalni izbor... totalna historija je po svojem osnovnom značenju očito „non-sense“*.³⁵ Koliko god bilo potrebno surađivati s drugim društvenim znanostima, povijest treba ostati iznad svega disciplina konteksta.³⁶ Zato se Pierre Chaunu svjesno zatvara unutar svoje *histoire sérielle*, koja se ne zadržava na pojedinačnim događajima, nego radije traži

elemente ponavljanja i tako konstruira činjenice u vremenu, u serijama homogenih jedinica koje se mogu usporediti. Time je ponovno izbjegnuto pozitivističko guranje događaja u prvi plan, koji zamjenjuju međusobno usporedivi nizovi podataka.³⁷ Chaunu strukture i konjunktore koristi u vlastitom smislu, tražeći njihovu potpunu točku unutar ekonomskih podataka, statistika i pokazatelja, nečega što je Braudel često koristio gotovo u „dekorativnom smislu“.³⁸ Kombinira vrlo uspješno strukturalizam i komparativnu historiju, izdvajajući primjerice procjene „energetske izvore“ različitih društava (konji, volovi, radnici, mlinovi, itd.).³⁹ Također, Chaunu unutar društvenog razvoja zapada Europe izdvaja posebno tehnologizaciju Svijeta koja usporedno s geografijom postupno postaje sve važnija od 14. stoljeća, i indirektno vodi ka znanosti i prosvjetiteljstvu.⁴⁰ No, čitavim djelom prevladava „naracija podataka“ koju Chaunu pretvara svojom interpretacijom u historiju Atlantika. On primjerice brzinu, a time i uspješnost konkvistadorskih osvajanja dobiva omjerom osvojenog teritorija i vremena koje je za to utrošeno.⁴¹ Ne treba ni napomenuti da je takvim pristupom demonstrirao da se i čistim podacima i statistikama može pristupiti izuzetno kreativno.

Chaunuovo djelo je, unatoč širokoj pozitivnoj recepciji, često kritizirano i kao pretjerano europocentrično, pogotovo kada je u pitanju Afrika.⁴² S druge strane, općenite kritike upućene u smjer povjesničara oko Analā od marksističkih povjesničara i posebice Dietera Groha po kojima stremljenje prirodnim znanostima dovode do zastranjenja same povijesti upravo se na Chaunuovim djelima odražavaju.⁴³ Njegova metoda kvantifikacije ekstremno ostvaruje te kritike. Ipak, ako postoji povjesničarsko djelo koje se po svojem misaono-konceptijskom pristupu približilo veličini Braudelova *Mediterana*, to je Chaunuovo *Séville et l'Atlantique*. Značenje edicije, i kasnijih Chaunuovih članaka, neizmjerljivo je za španjolsku i portugalsku historiografiju jer je u središte postavljen problem koji je često zanemaran i dotada nikad sustavno obrađen, a golemi broj podataka otvorio je prostora za razne interpretacije drugih problema.⁴⁴

BLOCH, FEBVRE, BRAUDEL...CHAUNU

Jasno, Chaunu (uspješno) uklapa svoje vlastito područje istraživanja, Atlantik, u postojeći vokabular kojega su stvorili Bloch, Febvre, Labrousse i ostali. Njegovo viđenje prostora u povijesti slično je Braudelovom. Međutim, baš se na primjeru Chaunuovih djela vidi razlog zbog kojega se teško može govoriti o „jednoj školi Analā“. Karakteristični izrazi, averzija prema tradicionalnoj događajnoj historiji, prevladavanje tema koje nisu vezane uz povijest 19. i 20. stoljeća neke su zajedničke smjernice. Istovremeno su pristupi i shvaćanja historije sasvim drugačiji. Chaunuova *histoire sérielle* kao da je dokaz znanstvenosti povijesne discipline. On se koristi materijalom koji je tradicionalni povjesničar, pod pretpostavkom da ga je pronašao, ili zaobilazio ili koristio tek rubno. Njegov „matematički pristup“ gradi, međutim, ne prevladava u potpunosti; vrela i građa za proučavanje 17. i 18. stoljeća, Chaunuovih najčešćih tema, ostavlja povjesničaru dovoljno prostora za imaginaciju i kreativnost. Statistike ekonomskih fluktuacija, stope mortaliteta i nataliteta, podaci iz notarskih knjiga – to su bila Chaunuova čvrsta uporišta kojih se u svojim djelima dosljedno držao.

On je brzo ovladao ekonomskom razinom „serijalne“ historije, isti postupak primijenio uspješno na demografsku i socijalnu historiju te se zatim vratio izvornoj

- 23 Ferenc Fehér, *The French Revolution and the Birth of Modernity* (University of California Press, 1990.), 62; Yves Bizeul, *Glaube und Politik* (VS Verlag, 2009.), 202.
- 24 François Dosse, *New History in France: The Triumph of the Annales* (University of Illinois Press, 1994.), 187. [prijevod autora].
- 25 <http://www.france-catholique.fr/Pierre-Chaunu-et-la-pestes-blanche.html> (23.12.2009.).
- 26 Iz razgovora na radio emisiji: „Le Bon Plaisir de Pierre Chaunu“, *Radio France Culture*, 22. veljače 1992. (Preuzeto iz: Steven Laurence Kaplan, *Farewell, Revolution: The Historians' Feud, France, 1789/1989* (Cornell University Press, 1996.), 198.).
- 27 Pierre Chaunu, *Histoire et décadence* (Paris : Librairie academique Perrin, 1981.), 69 [prijevod autora].
- 28 Tako je Chaunu tvrdio da je tri četvrtine stanovništva Rimskog Carstva nestalo od vrste „kolektivnog ubojstva“ koje danas nazivamo kontracepcijom. Walter Scheidel, *Debating Roman Demography* (Brill, 2001.), 37.
- 29 www.lemonde.fr/carnet/article/2009/10/26/pierre-chaunu-historien_1258906_3382.html (11. XI.2009.).
- 30 Natalie Zemon Davis, „Women and the World of the *Annales*“, u: *The Annales School: Histories and Overviews*, ur. Stuart Clark (Taylor & Francis, 1999.), 221.
- 31 Chaunuov rad na toj temi je potaknuo sam Fernand Braudel, koji ga je uputio u Sevillu u tamošnji arhiv. Vidi: *Frühe Neuzeit*, ur. Anette Völker-Rasor (Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2006.), 332.
- 32 Georg G. Iggers, Supriya Mukherjee i Q. Edward Wang, *A Global History of Modern Historiography* (Pearson Education, 2008.), 259; E. Sreedharan, *A Textbook of Historiography, 500 B.C. to A.D. 2000* (Orient Blackswan, 2004.), 271.
- 33 Sam je Braudel naznačio dvije osnovne razlike – jedna je da Sredozemlje ima znatno dugotrajniju i sadržajniju povijest od Atlantika, a druga da se Chaunu ograničio samo na dio Atlantika i nije ga ni pokušao obraditi u cijelosti. Nadalje, Braudel je Chaunu, pogotovo za prvi dio serije, predbacio da ne obraća dovoljno pozornosti na sporu transformaciju struktura, a njegov narativni stil daje previše prostora površnim događajima pa ne uspijeva objasniti spor razvoj struktura na Atlantiku i svu problematiku koju taj razvoj sadrži. Posebice ističe probleme koje nosi prvi dio edicije pa izgleda da Braudel smatra kako se prvu knjigu ne može smatrati samostalnim djelom, već je samo funkcionalnim uvodom u materiju koju će Chaunu kasnije razraditi. Ipak, najveća kritika Braudela dolazi unutar same metodologije Chaunua. Braudel napominje da je proizvodnja u 16. stoljeću bolji i brži indikator od cijena na koje se fokusira Chaunu. Zanimljivo, Stuart Clark, povjesničar Analā, Braudela naziva „zbunjenim“ i „anksioznim“, kada piše o Chaunuovom djelu. O Chaunuovom pak odgovoru na kritike nije ništa poznato, tek treba istaknuti znakovitost jedne Chaunuove izjave, u kojoj je Braudela nazvao *majstorom historijske geografije*. Vidi: Fernand Braudel, *On History* (University of Chicago Press, 1982.), 91-102; Stuart Clark, *The Annales School: Febvre, Bloch and Other Annales Historians* (Taylor & Francis, 1999.), XI. i Alan R. H. Baker, *Geography and History: Bridging the Divide* (Cambridge University Press, 2003.), 22-23.
- 34 David Stewart, „Pierre Chaunu (1923-2009)“, u: *French Historians 1900-2000: New Historical Writing in Twentieth-Century France*, ur. Philip Daileader, Philip Whalen (John Wiley and Sons, 2010.), 106.
- 35 Cheng-Chung Lai, „Braudel's Concepts and Methodology Reconsidered“, *The European Legacy*, 5/1 (2000.), 77. Iako se ponekada upravo čini da je upravo Chaunu jedini od povjesničara oko Analā koji nakon Braudela zaobilazi regionalnu mikrohistoriju, i koncentrira se na „svjetske probleme“ (članak je preveden u ovom broju časopisa).
- 36 Lawrence Stone, *The Past and the Present* (Routledge, 1981.), 30-31.
- 37 Fernand Braudel, *On History* (University of Chicago Press, 1982.), 91-96; François Furet, *In the Workshop of History* (University of Chicago Press, 1984.), 42; Paul Ricoeur, *Time and Narrative* (University of Chicago Press, 1990.), 106; Mirjana Gross, *Suvremena historiografija – Korijeni, postignuća, traganja* (Zagreb: Novi Liber, 2001.), 253.
- 38 Ian Hodder, *Interpreting Archaeology: Finding Meaning in the Past* (Routledge, 1997.), 143.
- 39 Michael Harsgor, „Total History: The Annales School“, *Journal of Contemporary History*, 13/1 (1978.), 5.
- 40 José Rabasa, *Writing Violence on the Northern Frontier: The Historiography of Sixteenth-century New Mexico and Florida and the Legacy of Conquest* (Duke University Press, 2000.), 279.
- 41 Jean-Pierre Sánchez, „Myths and Legends in the Old World and European Expansionism on the American Continent“, u: *The Classical Tradition and the Americas: European Images of the Americas and the Classical Tradition*,

- ur. Wolfgang Haase i Meyer Reinhold (Walter de Gruyter, 1994.), 190.
- 42 John Kelly Thornton, *Africa and Africans in the Making of the Atlantic World, 1400-1800* (Cambridge University Press, 1998.), 2-3. Povjesničar Ivan van Sertima, predstavnik radikalnije „Afrocentrične“ teorije, upravo je suprotno od Chaunua naglašavao predkolumbovske kontakte Afrike s Amerikom.
- 43 Georg G. Iggers, „Die „Annales“ und ihre Kritiker. Probleme moderner französischer Sozialgeschichte“, *Historische Zeitschrift* 219/3 (1974.), 602.
- 44 Treba istaknuti da je Chaunuovo djelo potaklo brojne studije slične teme, od kojih se najviše ističu knjige Frédérica Maura, *Le Portugal et l'Atlantique au XVIIe siècle: 1570-1670* (Paris, 1960.) i ponajboljeg portugalskog povjesničara 20. stoljeća Vitorina Barbosa de Magalhães Godinha, *Os descobrimentos e a economia mundial* (Lisbon, 1963.-1971.).
- 45 Chaunu je, želeći naznačiti ulogu svojeg učitelja, francusku historiografiju okarakterizirao riječju „labroussienne“. Vidi: Robert Deutsch, „„La nouvelle histoire“: Die Geschichte eines Erfolges“, *Historische Zeitschrift* 233/1 (1981.), 124.
- 46 Robert Forster, „Achievements of the Annales School“, *The Journal of Economic History* 38/1 (1978.); Michel Vovelle, „Ideologies and mentalities“, u: *Culture, Ideology, and Politics: Essays for Eric Hobsbawm*, ur. Eric J. Hobsbawm, Raphael Samuel i Gareth Stedman Jones (Routledge, 1982.), 7; Peter Burke, *The French Historical Revolution: The Annales School, 1929-89* (Stanford University Press, 1990.), 74; Aaron J. Gurevich, „Medieval Culture and Mentality according to the New French Historiography“, *Annales School: The Annales School and Historical Studies*, ur. Stuart Clark (Taylor & Francis, 1999.), 213; Mirjana Gross, *Suvremena historiografija – Korijeni, postignuća, traganja* (Zagreb: Novi Liber, 2001.), 251-252.
- 47 Robert Forster, „Achievements of the Annales School“, u: *The Annales School: The Annales school and Historical Studies*, ur. Stuart Clark (Taylor & Francis, 1999.), 184.
- 48 Assunta Pisani, *Euro-librarianship: Shared Resources, Shared Responsibilities* (Routledge, 1992.), 268.
- 49 Blandine Kriegel, *The State and the Rule of Law* (Princeton University Press, 1995.), 12.
- 50 Steven Laurence Kaplan, *Farewell, Revolution: The Historians' Feud, France, 1789/1989* (Cornell University Press, 1996.), 23.
- 51 Georg G. Iggers, „Die „Annales“ und ihre Kritiker. Probleme moderner französischer Sozialgeschichte“, *Historische Zeitschrift* 219/3 (1974.), 598.
- 52 Michel Foucault, *Surveiller et punir* (Paris: Gallimard, 1977.), 77-80.
- 53 Jürgen Osterhammel, „Wolfgang Reinhard und die weite Welt“, u: *Die Anthropologie von Macht und Glauben: das Werk Wolfgang Reinhard in der Diskussio*, ur. Hans Joas (Göttingen: Wallstein Verlag, 2008.), 37.

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolice, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolice, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlaisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlanić
Lada Vlanić

Prijevod s engleskog jezika
Tomislav Brandolice
Jelena Krilanić
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolice.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com